

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות
ממורינו ראש הישיבה הגאון ר' ישראל בונם שרייבר שליט"א
שנאמרו בישיה"ק

"אין אדם למד אלא ממקום שלבו חפץ"

עמל התורה - רק ע"י ניצול הכוחות הקיימים באדם, מבלי 'לחקות' אחרים

בגמ' בנדרים (פ"א) "על מה אבדה הארץ, דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירושוהו עד שפירשו הקב"ה בעצמו דכתיב ויאמר ה' על עזבם את תורת ש"אין מברכין בתורה תחילה". וזכורני ששמעתי ממרן הגרא"מ שך זצ"ל בשיחה בפוניבז' שעמד והקשה, (ובשעת מעשה לא הצליח להבין כיצד השקט ממשך לשכון בהיכל והשומעים נותרים שווי נפש, "אצלי", הוא אמר "כשהתחדשו הדברים בביתי, כל הקירות הזדעזעו"...) מהי התביעה החמורה כל כך על עם ישראל עד שמחמת זה אבדה הארץ, והלא חכמי הדור עצמם לא ידעו איזה פגם יש לאותו דור, ואפילו הנביאים לא ידעו לפרש את החטא, ואם כן כיצד תובעים אדם מן השורה להיות מודע במדויק לחטא דק כזה ולא להיכשל בו, בשעה שאף גדולי דורו אינם יודעים לפרש אותו?

אלא, אמר הגרא"מ, בע"כ מבואר כאן שאת העבודה הפרטית המוטלת על עצמו יודע האדם היטב, עוד יותר טוב מהחכמים והנביאים, והוא לא זקוק לאף אחד שיגיד לו במה הוא נכשל, כי את עצמו - מכיר האדם טוב מכולם...

דרכו הייחודית של כל אדם בלימוד התורה

הדברים אמורים בעיקר לענין לימוד התורה. קיימא לן שאין אדם למד תורה אלא במקום שליבו חפץ. מימרא זו אינה עצה או הוראה מיוחדת אלא סברא פשוטה, שכל הרוצה להתחבר אל התורה ולחבר את התורה אליו מוכרח ללמוד דוקא באופן כזה שליבו חפץ, שנפשו תהיה נמשכת לאופן הלימוד, לצורת הלימוד ולסגנון הלימוד, ורק כך יוכל לטעום מעריבות ומתיקות טובה התורה.

אם אדם יכריח את עצמו ללמוד מאונס ולא מרצון, בצורה כזו שלא מתאימה לו אישית והוא עצמו אינו מתחבר אליה, מובטח לו שלא תעלה מצורתו מאומה, כי הדרך היחידה לקנות דברי תורה היא רק בדרכי נועם בצורה המתאימה לכל אדם ואדם לפי טבעו ומזגו, ואם הוא ינסה להפוך סדרי בראשית וללמוד באופן אחר שאינו מתאים לו - לעולם לא יגדל בתורה.

שורש כל המשברים הנפשיים שקיימים בזמננו ופוקדים אין ספור בני תורה בעלותם בהר' ה', הכל בכל נובע אך ורק מקנאה ותחרות, שיושבי בית המדרש מסתכלים אנה ואנה מה לפנים ומה לאחור, היאך זה נוהג וכיצד זה מתנהג, ומנסים לחקות את דרכו של פלוני ואת אופיו של אלמוני, בעוד שהם עצמם שונים ממנו בתכלית ומה שמתאים עבורו לא מתאים עבורם כלל ועיקר.

טבע המצוי הוא אצל בני תורה לראות איזו דרגה גבוהה שקיימת אצל מאן דהו ולומר 'אעשה כן גם אני', אם הבחור הזה לומד בצורה כזו או אחרת גם עלי לעשות כן, ואם אחר מסוגל ללמוד 18 שעות למה יגרע חלקי... אמירה שכזו היא שורש החורבן המעכב את כל דרך העליה, משום שהקב"ה ברא כל אדם על פני תבל בדרך שונה בתכלית מרעהו היושב לצידו, אין איש הדומה לחבירו לא במראהו לא בתכונותיו ולא בנטיות ליבו. לכל אחד יש אופי אחר וסגנון שונה המיוחדים אך ורק לו, והקב"ה נתן לו כוחות רק עבור מילוי תפקידו. ואם כן כיצד יוכל האדם להקיש ביניהם ולדמות את עצמו לחבירו, הרי אם באמת היה ייעודו עלי אדמות כמוהו - היה נברא כמוהו, ואם נברא כפי שהוא - על כרחך רוצה ממנו הקב"ה להיות מה שהוא, ורק בזה יש לו כוחות להצליח. וכל' הר"ן בנדרים (ד"ז ע"א) "חייב אדם ללמוד יום ולילה תמיד - כפי כוחו".

והבאנו בזה את העובדה בר' נפתלי אמסטריים, שביום הפורים הסב יחד עם רבו הג"ר ישראל מסלנט, וכטוב ליבו ביין פנה אל רבו ואמר,

פרק ב' משנה י"ג. "אמר להם צאו וראו איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם וכו', רבי אלעזר אומר לב טוב".

לכל אחד ישנו תפקיד שעליו למלא בעזה"י

משמעות דברי המשנה היא שישנה דרך ישרה אחת שבה ידבק האדם יותר משאר המידות. וביאר רבינו יונה וז"ל "בכל המדות טובות והישרות יש לאדם להדבק במדה אחת להיות שלם בה, כי טוב לאדם לאחוז במדה אחת בשלמות ונקל אליו להשיג ממנה אל כל המדות החשובות, מהיותו בן כמה מידות ואינו שלם באחת מהן".

כע"ז מצאנו לגבי 'סור מרע', וכל' התנא לק' "איזהו גיבור הכובש את יצרו". לא הכובש את היצר אלא את יצרו - שלו, והעניין בזה כפי שנתבאר במפרשים שלכל אדם ישנו תפקיד שעליו למלאותו בזה העולם, ועבורו ניתנו לו כוחות מיוחדים. עליו לעמוד כל ימי חייו להשיג את שלמות ייעודו, ולעבוד כפי הכוחות שניתנו לו לענין זה.

באור עפ"ז בדו"ד בין משה רבינו ליתרו

בפרשתו, יתרו אומר למשה רבינו "לא טוב הדבר אשר אתה עושה כי נבול תבול וגו'", ומייחץ לו לקחת שרי אלפים וכו'. ומבואר בחז"ל שבזכות עצה זו זכה יתרו ליתר פרשה בתורה. והדבר טעון באור, מדוע משה רבנו נמנע מלעשות כן. הרי לכאורה זו עצה פשוטה שכל בר דעת היה מציע לבדו, ומה החשיבות בעצת יתרו, וכי משה לא ראה שיכבד עליו לעשות לבדו את משפט העם.

אמנם כפי האמור, כאשר האדם מקבל תפקיד מאת הבורא ית"ש למלאותו בזה העולם, ודאי שיהיו לו את כל האמצעים הנדרשים לעשותו. וכשנצטווה משה לדון את העם ודאי שניתנו לו כל הכוחות הנצרכים, ולכן משה לא חשש שיהיה מצב של "נבול תיבול" משום שזהו תפקידו ומצוותו כעת. אך בא יתרו וחדש שיתכן לקיים מצווה זו גם באופן כזה ש"הדבר הגדול יביאון אליך והדבר הקטן ישפטו הם", ואם כן אין מצוותו ותפקידו של משה לשפוט את העם לבדו וממילא לא יהיו לו כוחות לשם כך, כי נבול תיבול.

הדרך לדעת מהי עבודת האדם

אמנם כאן ישאל השואל, מנין אדע מהו תפקידי בעולם ולמה ניתנו לי הכוחות. הנה בגמ' במגילה (יד ע"א) אמר' "הרבה נביאים עמדו להם לישראל כפלים כיוצאי מצרים", ולכא' צ"ב עבור מה הוצרכו מלפנים כל כך הרבה נבואות עד שהיו נביאים לישראל כפלים כיוצאי מצרים, ולהיכן נעלמו כל אותן נבואות, בעוד שלדורות לא היו אלא מ"ח נביאים ואין לנו אלא כ"ד ספרים.

וביאר בזה הגר"א (משלי ט"ז, ד'), וז"ל "כי לכל אדם ואדם יש דרך בפני עצמו לילך בו, כי אין דעתם דומה זה לזה, ואין פרצופיהן דומין זה לזה ואין טבע שני בני האדם שווים. וכשהיו נביאים, היו הולכים אצל הנביאים לדרוש את ה', והיה הנביא אומר על פי משפט הנבואה לרכו אשר ילך בה, לפי שורש נשמתו ולפי טבעת גופו". ונמצא שכל אותם 1,200,000 נביאים לא נצרכו לנבואות לדורות, אלא לנבואות פרטיות באותו דור, להגיד לכל אחד ואחד מה טבעו ומה שיחו וכיצד יש לו לעבוד את ה'.

והוסיף הגר"א "וכשבטלה נבואה מישראל - איש רוחו הוא יודיענו איך להתנהג, ורוח הקודש יש לכל אדם ואדם". היינו דבימינו שאין לנו נביאים שיגלו לנו דרכנו ועבודתנו, על כל אחד ואחד לעבוד לפי טבעו ושורש נשמתו.

והא מיהת ודאי ששייך ללמוד מגדולי ישראל עד היכן ניתן להגיע באיכות הלימוד, בעומק ובשקיעות וכדו', אך הכל לפי אותה מסגרת של הכוחות הפרטיים שיש לאדם, וגם אם הוא מאד חושק להיות כמו גדול כזה או אחר אין ספק שדרכו וסגנונו האישיים של אותו גדול אינם מתאימים עבורו, וכיצד יוכל להפוך את עורו. ואכן ניתן לראות אצל גדולי ישראל בעצמם, שלכל אחד מהם יש דרך מיוחדת וסגנון מסויים שאין לאף גדול אחר ולא קרב זה אל זה, הואיל וכל אחד מהם גדל אך ורק על ידי זה שניצל את הכוחות שנטועים בתוכו פנימה לפי דרכו ונתיבתו ולא פרץ לגבול שאינו קיים בקרבו.

ומסופר על אחד שפנה פעם אל **מרן החזו"א** ושאל, אומרים על הגר"א שישן רק שעתיים ביממה, כמה שעות אם כן ישנו אביי ורבא?... השיב לו החזו"א - אולי שמונה שעות... שהרי לכל אחד במשך כל הדורות יש את דרך העליה שנקבעה עבורו, וכוחות גדולים שיש לאדם פלוני אינם מחוייבים להיות גם אצל אדם אחר, והמוטל על כל אחד הוא לעשות אך ורק את שלו כפי מה שהועידה עבורו ההשגחה העליונה.

ואין ספק, שאם האדם ישכיל להחכים בידיעת מהות נפשו, להכיר את מקומו ולנצל את הכוחות המיוחדים שאצורים בתוכו, אז יתענג על ה' ויזכה ללכת בדרך המלך הנכונה בשבילו. ימלא את שליחותו כאן בזה העולם בדרך הנכונה והמושלמת ביותר, באותו מסלול רחב שנברא אך ורק עבורו.

'רבי אלעזר אומר לב טוב'

לאדם נעים שנחמד לשהות במחיצתו וליהנות מקרבתו. אמנם אם לא ישכיל לחשוב טוב על הבריות הוא יכול להגיע עד פי פחת, שאלמלא המורא איש את רעהו חיים בלעו (וכבר הבאנו בענין זה את דברי אחד מהגדולים, שאם היינו זוכים לשער האכזריות ברבינו יונה לא היה אדם המעז לעמוד במחיצתו של חבירו).

מרן הרב מבריסק זצ"ל נשאל פעם מה צריכים לברר בשידוכים על בחור. והשיב הגרי"ז שיש לבדוק שלשה דברים, שיהיה 'מענטש' - בן אדם, שיהיה יהודי, ושיהיה תלמיד חכם, ודווקא בסדר הזה... שכן באמת, אם האדם אינו בן אדם - אז מעיקרא אין כאן חתן, ומה יש לחפש בו עוד... ולמרן הגר"ר **ישראל מסלנט** מצינו שכתב מכתב על חתנו, ובתוך דבריו מתבטא שם שזכה לקיים בביתו 'את בתי נתתי **לאיש הזה** - שיהיה 'איש', כי זהו הדבר הקודם לכל...

ובמרן **הגר"ש רוזנבסקי** זצ"ל הווה עובדא שבא אליו אדם אחד ובירר בארוכה על אחד הבחורים בישיבה האם הוא למדן ומעמיק בסברא וכו' לצורך שידוך לבתו, ולאחר שהשיב לו הגר"ש על כל שאלותיו בא על סיפוקו ופנה לצאת מן החדר. קרא לו ר' שמואל ואמר לו בזה הלשון: אותו בחור שבירת עליו - יוכל להנשא בשעטו"מ, ילך ללמוד כל הבוקר ויחזור לביתו לארוחת צהריים. רעייתו שעמלה להכין לו ארוחת צהריים במשך זמן רב תגיש לו את עמלה והוא ידחה את פרצופו ויאמר 'פוי'... **מה יוכל לנחם אותה בזמן הזה? שהיא תדע שהוא יודע שלושה ביאורים בר' ברוך בער על הרחקת נזיקין?!**

אחד מתלמידי **הסבא מסלבודקא**, הגאון רבי **זבולון גרז** זצ"ל אב"ד רחובות, היה יודע כאדם שצהלתו על פניו וההיחך לא מש מעל שפתותיו, תמיד תהיה בפיו מילה טובה והשמחה תשרור לידו. זאת למרות שהיה מסובל ביסורים (גם גבו היה עקום, בעקבות מכה שהונחתה עליו מידי הפורעים הישמעאלים במאורעות תרפ"ט בחברון). פעם סיפר לי שלא תמיד זה היה כך, בתור בחור הוא נהג להסתובב חמור סבר בפנים רציניות, עד שפעם קרא לו הסבא ואמר לו **'יש לך פנים של גוי'**. הוא לא הבין על מה יצא הקצף, עד ששוב קרא לו הסבא ואמר לו את אותו הדבר - יש לך פנים של גוי. שאלתי את הסבא מדוע, הרי יש לי כיפה ופאות. והוא השיב לי - פניך מהוות בור ברשות הרבים, בכל פעם שרואים אותך מקבלים עצבות... מאז - לא הפסקתי לחייך...

רבי, אם היה לי את ראשו של השאגת אריה, את ליבו של בעל יסוד ושורש העבודה ואת מידותיו של מר - אז יכול הייתי להיות אדם השלם, אבל כעת מה אני ומי אני... נענה ר' ישראל לעומתו ואמר, נפתלי, **הקב"ה אינו רוצה ממך אלא את הראש שלך, את הלב שלך ואת המידות שלך**, לא שתהיה 'שאגת אריה' ולא אף גדול אחר, אלא שתהיה 'נפתלי אמסטרדם', ודוקא בצורה הזו תוכל למלא את היעוד שנקבע עבורך.

זכורני מימי נעורי, בימים שעוד זכינו להיות תחת שמשו של מרן **הקהילות יעקב** זצ"ל, שהיתה הנהגתו מימים ימימה עד עת זקנתו ללמוד ל"ו שעות רצופות מעת לעת, וללכת לישון רק פעם ביומיים. והיו רבים מבני התשחורת שהביטו מרחוק על גדלותו הנשגבה ורצו לחקות גם הם את הנהגתו. והנה המציאות הוכיחה במוחש, שכל אותם צעירים שניסו לעשות כן סיימו כולם בבית משוגעים עד האחרון שבהם ועד בכלל, ואין צריך לומר שאף אחד מהם לא יצא 'קהילות יעקב'... הא כיצד?

ובאמת אף אלו שניגשו אל מרן הקה"י עצמו להיוועץ כיצד אפשר להתעלות בדרכי העליה, תמיד הורה לכל שואליו "לאכול טוב ולישון טוב", ומעולם לא אמר לאי מי לעשות כמעשיו אלא אדרבה, כי היה גלוי וידוע לפניו שהדרך הנכונה היא לכל אדם לנהוג אך ורק בדרך שתתאים לכוחותיו לפי טבעו, וח"ו שלא להרוס את גופו. ומה שהקה"י עצמו נהג אחרת ודאי זה רק משום שידע שיש לו כוחות יוצאי דופן שאין לאף אחד אחר, וכיצד שייך שיעשו זאת אחרים.

כ' רבינו יונה "לב טוב זהו הסבלן שאינו קצר רוח ומתרחק ממת הכעס ומשיב במענה רך, אף כי יעשו לו דבר רע יסבלהו ואין מר בפיהו כי חיכו ממתקים וכולו מחמדים".

אדם שמלא במידת הסבלנות ואין לו לא טענות ולא מענות על זולתו הוא אדם מאושר, חי בלא דאגות ופחדים, והתועלת שהוא משיג ממעלה זו היא דבר ראשון תועלת לעצמו, שיש ביכולתו לחיות חיים רגועים ושלווים בלי לחוש רע עם האחרים, ומלבד זאת שכן קל לו הרבה יותר לחיות את עצמו ואת בעיותיו, כך יש ביכולתו להכיל ולסבול אף את חבירו.

לעיתים מסתובב האדם כשכולו עמוס כעס וקפידות, משום שגומר בדעתו שכולם מבקשי רעתו ורוצים במפלתו, אך אם יחשוב מעט יתגלה לעיניו **שהכל דמיון עורבא פרח, אף אחד אינו חושב עליו ואף אינו מחונן אותו במבט קל**, הוא לא תופס מקום בליבו של אף אחד, כל שכן שאין מי שירצה חלילה שיכשל.

מרן **הרב מפוניבז'** תיאר בדרך צחות ציבור שאומרים קידוש לבנה כשכולם עומדים בחשיכה ואין איש רואה את חבירו. כל אחד בטוח שהשני חפץ בבלעו חי ואומר בקול 'תיפול עליהם אימתה ופחד'... אולם כשיתקרבו אט אט זה לזה יאמרו האחד לשני 'שלום עליכם', ואז ישמעוהו אומר 'עליכם שלום' - וכל אחד יגלה יהודי נוסף שמפחד בדיוק כמוהו...

זכורני שפעם עמדתי בביתו של מרן **הגרא"מ שך** זצ"ל בשעה שגער במאן דהו בצעקות רמות היוצאות מגדר הרגיל, ולא פסק מצעקות, עד שממש יראתי לנפשו. אך תוך כדי עיצומם של הצעקות, הבחנתי בו מבט בי מזווית עינו ומחייך... בזה לימדני מרן הגרא"מ שאין כל קשר, אמנם על אדם אחד צריך לצעוק, אך בה בשעה יש לדעת שהנהגה הראויה היא להאיר פנים לכל אחד ולהראות לו פנים שוחקות. לעיתים נקלע האדם למצבים שבהם הוא נאלץ לכעוס על מישהו או לכל הפחות להראות פנים של כעס, אך גם בזה יש לו לדעת שאין זה אלא כורח השעה והעיקר הוא רק לוותר ולוותר ולוותר.

כאשר יתחיל האדם לחיות עם 'לב טוב', מתוך מבט חיובי על עצמו ועל זולתו מבלי לחקור ולהעמיק ברע שבכל דבר, **מלבד התועלת שתיגרם לזולתו - תהיה גם תועלת עצומה לו עצמו, והוא יהפוך**

הגיליון הונצח לע"נ הגר"ר משה חיים הלוי ב"ר רפאל אליהו יצחק ז"ל תנצב"ה